

135 години от създаването на

Дебелянов купува кос заради Смет

Димчо Дебелянов (1887-1916) постъпва в Сметната палата през 1914 г. като докладчик.

На 27 юли се навършват 20 години от възстановяването на Сметната палата, а през декември - 135 години от създаването на Върховната одитна институция на България. Двата юбилея ще бъдат тържествено отбелязани с изложба в Народното събрание на 24 юли.

Надя ТОНЕВА

Българската Сметна палата е една от първите институции, създадени след Освобождението. Първите ни законотворци са си давали сметка, че контролът над държавните сметки от независима и компетентна Върховна сметна палата е условие за просперитета на княжеството.

На 14 декември 1880 г. е приет първият закон и така започва летописът на българската Сметна палата. Двама големи български политици имат принос за него. Проектът е внесен от министъра на финансите Петко Каравелов, а при подготовката му цялата си енергия влага Стефан Стамболов който от 1884 до 1886 г. оглавява Народното събрание, а от 1 септември 1887 до 31 май 1894 г. е министър-председател на Княжество България.

Текстът на законопроекта е твърде кратък, състои се от девет члена и щатна таблица. По време на разискванията по приемането му се изтъква, че не бива „да се позволява изразходването на нито един сантиметър, който не е предвиден в бюджета“.

При прохода на Върховната сметна палата има седемчленен състав: председател, петима членове и един член делопроизводител. Тя обаче подготвя доклад, от който се разбира, че до 1 март 1879 г. държавата няма бюджет.

Само две години след приемането на първия закон, на 15 февруари 1883 г. е приет втори. Вносител на проекта е министърът на финансите Гри-

гор Начович, политически опонент на либерала Петко Каравелов. В анализите на българската Сметна палата остава с клеймото на политик, погизил независимостта ѝ, защото с този закон назначаването и уволняването на председателя и на съветниците (членовете) на Сметната палата на практика става от министъра на финансите вместо от парламента.

От друга страна обаче, законът разширява правомощията на институцията. Сметната палата всяка година е задължена

Първият председател на Сметната палата след промените проф. Георги Николов (вляво) беше награден от последния ръководител Цветан Цветков.

ведж да дължността „прокурор“, чиято главна задача е да защитава публичния интерес.

След изборите за Четвърто обикновено народно събрание побеждават либералите, управлението на държавата е поето пак от Петко Каравелов, който едновременно е премиер и финансов министър. Желанието му да усъвършенства държавния контрол продължава да е все така жизнено. В средата на януари 1885 г. е приет третият закон за Върховната сметна палата, който е в сила четири десетилетия. Контролът отново се поставя в пълна независимост от правителството.

ва сметна палата като секция на Върховната сметна палата. Нейната задача е да извършва окончателна проверка и

отчитане на войсковите разходи във военно време

Правомощията по контрола на разходите са в две насоки в зависимост от това дали се правят на фронта или в тила.

Разходите, които контролират войсковите сметни палати, се групират в три категории: за заплати и други лични парични възнаграждения; за прехранва-

„да поднася на Негово Величество“ годишен доклад.

За първи път на Сметната палата се възлагат три задължения: да проверява не само паричната, но и държавната веществена отчетност и управлението на складовете. Въ-

Първият бюджет, гласуван от Народното събрание, е за 1880/1881 г.

Първият бюджет, гласуван от Народното събрание, е за 1880/1881 г. Преди него бившето окупационно управление съставя

Сметка за разходите и приходите в княжеството за периода от 1 март 1879 до 1 март 1880 г. Върховната сметна палата решава да провери приходо-разходните сметки за финансовата 1879/1880 г. Про-

верката се съсредоточава върху бюджетните приходи. Разходната част на бюджета остава на втори план, защото „има много нередовности за разяснение“.

В доклада има доста забележки по прикредитните параграфи и алинеи на бюджета. Включени са поземленият налог вместо десетъка (шошур), налогът на овците и козите (беглик), акцизът от суров тютюн (мурурие), доходът от продажба на бандероли, акцизът (шаран-гомрюк, винерич) от вино, спирт и бира, патентът за право продаване вино и ракия (русатие), за право търгуване в дюкени, магазини и други открити помещения,

гербовият сбор и др. За имуществото докладът е лаконичен: „По государственните имущества не може да ся каже нищо положително, понеже те не са още приведени в известие, което ся вижда от разменената между палатата и Министерството на финансите преписка.“

За критика са и отчетите за получените приходи от митниците. Според доклада тук дефицитът е значителен. Любопитство предизвиква и настоячивото желание на палатата да получи оправдателни документи за това колко е похарчено за депешы (телеграми) и за абонирането за вестници. □

Сметната палата има свой символ - художествена пластика на сокол, стъпил върху скала от монети. Той се връчва за принос към върховната одитна институция.

си тлюм тната палата

В началото на миналия век за известно време Сметната палата се намира в сградата, където днес се намира Министерството на земеделието.

Георги Тишев е вторият председател на Върховната сметна палата (1895-1899). Завършил Духовната семинария в Киев. Заедно с българския екзарх Антим I през 1877 г. е заточен в Мала Азия. Депутат в три народни събрания.

Д-р Георги Странски (председател, 1900-1904) е лекар, революционер и държавник. Близък приятел с Христо Ботев. Като депутат в Учредителното събрание участва в изработването на Търновската конституция. Включва се в подготовката на Съединението.

Михаил Генадиев (председател, 1925-1934) е роден в Битоля. Завършва право във Франция. Съдия в Русе и Търново.

През 1947 г. институцията е ликвидирана

На 17 октомври 1947 г. Министерският съвет приема постановление за одобряване на редовния и извънреден бюджет на държавата за финансовата 1948 година. В тези дни се взема и унищожителното решение до края на 1947 г. да се закрие Върховната сметна палата.

На 20 април 1948 г. окончателно умъртвяване на институцията се извършва с Наредбата на Министерството на финансите за ликвидиране на службите на областните сметни палати. Тя повелява от 1 май 1948 г. областните сметни палати да престановат упражнявания от тях контрол върху бюджетите на градските и селските общински управи.

Два проекта закона за Сметната палата са официално внесени в Народно събрание през декември 1990 г., а през март 1991 г. парламентарната комисия по икономическа политика решава да ги разгледа. □

нето на хората и добитъка; всички останали видове вещици и други разходи за снабдяването и поддържането на войската.

Четирима български писатели са част от историята на Сметната палата, защото са били нейни служители. Това са поетът Димчо Дебелянов; Дамян Калфов - автор на къси анекдотични разкази и комедийни драми; Ботьо Савов - екзотичен поет и белетрист-символист; Тома Измирлиев - самобитен творец, хуморист, брат на Христо Смирненски.

Димчо Дебелянов (1887-1916) постъпва в Сметната палата през 1914 г. като докладчик. Преживяванията му са възмущаващо описани от Димка Дебелянова Каролева в художествено-биографичната книга „Живях в заключени простори“ (издателство „Български писател“, София, 1998 г.). В нея се казва, че за да постъпи на работа, Дебелянов „купува на изплащане костюм за 35 лева от магазин „България“, поправя изкривените си обувки“. На сестра си той споделя още: „Пиша не от някое кафене, а от канцеларията, като порядъчен и солиден чиновник. Пети ден как ходя в 8 часа на работа и излизам в 12, отивам

пак в 2 и излизам в 6. (Веднъж-два пъти бягах, ама нищо...) Животът в канцеларията не прилича на тоя из улиците. Тука е и тихо, и скучно, и душно. За да бъде прав, тръбва да кажа, че е топло, докато вн е много студено...“

Обещали на Дебелянов заплата 175 лв., но му плащали 145. Парите били прилични за нормален живот, но веднага го заобиколили безгарици „творци“ приятели, за които било еснафщина

да си губят времето над деловодителските книги

в някое учреждение. Така със сигурност си чиновническа заплата Дебелянов

подпомагал приятелите си и не винаги след това имал пари за себе си.

Трудна за Димчо Дебелянов е 1915 година. В писмо до Гео Милев той се оплаква от „тази малка и зла София“, която ненавижда. Така чувства поетът столицата ни в тревожните месеци малко преди България да се намеси във войната. Дебелянов остава в Сметната палата, освободен от мобилизация. Съвестта обаче не му дава дълго да стои „на завет“, иска да отиде доброволец. „Той много страдеше - пише писателят Димитър Подвързачов, - че бяха го оставили временно в София заради службата му в Сметната палата, а випускниците му бяха вече на фронта. Страдаше до сълзи - като че ли той бе виновен за това...“

Замина на фронта с радост...“

В Сметната палата намира препитанието си и Тома Измирлиев (1895-1935), брат на големия български поет Христо Смирненски.

След априлските събития през 1925 г. Тома Измирлиев е преследван от тогавашната власт и се заселва в Хасково. Тук работи в Окръжната сметна палата. През юли 1932 г. той се премества на работа в Софийската областна сметна палата.

Проф. Валери Димитров имаше два успешни мандата като ръководител на одитната институция.